

Frimärksbilder 1991

av Arne Carlbom

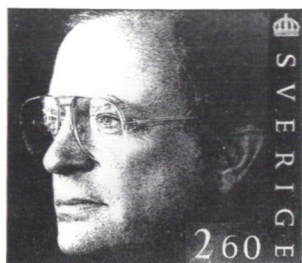
Kungen och drottningen

I maj 1981, då drottning Silvia för första gången fick vara med på ett eget frimärke samtidigt som kungen, var förlagorna foton, tagna av olika fotografer. Frimärkenas komposition var också olika. När J-E Franzén gjorde förlagorna till 1985 års utgåva fick frimärkena samma form, men de blev inte helt porträttlika.

Nya frimärken med kungen och drottningen utgavs vid olika tillfällen under 1991,

Kung Carl XVI Gustaf och Drottning Silvia.
Gravyr av Czeslaw Slania.

Förlagorna av Ingalill Axelsson.

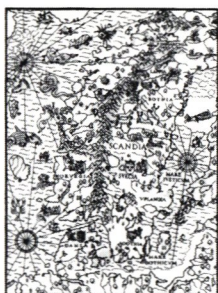
ARNE CARLBOM, född 1919, var postanställd 1939–1984.

i mars och november. Förlagorna tecknades av Ingalill Axelsson efter foton av Claës Levenhaupt. Formgivningen är ny, en renodling av konstnärens sätt att göra frimärksporträtt, som t ex i Nobelutgåvan 1986. Ansiktena är starkt beskurna och fyller ytan. Övre delen av huvudena och en del av halsen får inte plats. Detta är veterligen den första gången någon konstnär har vågat skära bort bitar av kungliga personer. Kritik uteblev inte när drottningmärket kom ut, både mot formen och mot porträttet.

Emellertid är båda frimärkena vackra, med en mindre officiell och mera privat prägel. Drottningen är fint graverad, bättre än i 1985 års utgåva. Den rödbruna färgen är välfunnen. Kungen är ledigare än på det föregående frimärket, till detta bidrar att han har glasögon. I gravyren har huvudet fått volym. Nytt är formatet, liggande i stället för stående, med perforeringen i över- och nedkant. Formgivningen granskades av Carl Fredrik Hultenheim, som är expert på typografi, bokväsen och design.

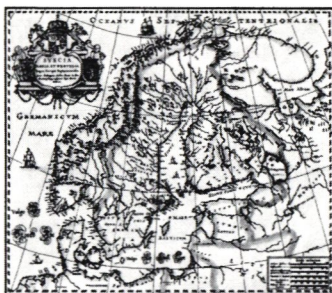
Svenska kartor

Sommaren 1991 hölls i Stockholm och Uppsala den 14:e Internationella Konferensen i Kartografins Historia. Posten Frimärken ville vara med och lät ta fram ett häfte med sex frimärken, avbildande kartor eller delar av kartor. Urvalet av frimärksbilder omfattar mycket gamla och alldeles nya kartor, från 1572 till 1989. Den äldsta är Olaus Magnus' Carta Marina och den nyaste en Stockholmskarta, där byggnaderna är perspektiviskt avbildade.

OLAUS MAGNUS CARTA MARINA 1572

SVERIGE 5kr
M. K. DEL C.Z. SLANIA SC. 1991

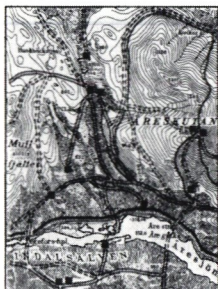
A. BUREUS, J. BLAEU SUECIA, DANIA ET NORVEGIA 1662

SVERIGE 5kr
O.N. DEL C.Z. SLANIA SC. 1991

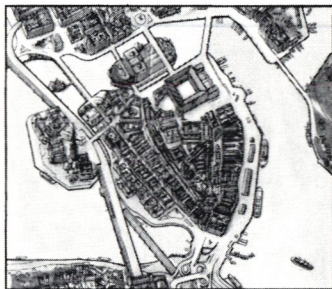
ANDERS ÅKERMAN HIMMELSGLOB 1759

SVERIGE 5kr
O.N. DEL C.Z. SLANIA SC. 1991

SVENSKA FJÄLLKARTAN 1938

SVERIGE 5kr
GENERALSTABEN P. NASZARKOWSKI SC. 1991

STOCKHOLM, GAMLA STAN 1989

SVERIGE 5kr
M. K. DEL C.Z. SLANIA SC. 1991

BERGGRUNDSKARTA 1984

SVERIGE 5kr
SGU P. NASZARKOWSKI SC. 1991

Svenska Kartor.

Olaus Magnus' Carta Marina, tryckt hos Lafri-
ri i Rom 1572. Anders Buraeus/Joan Blaeu.
Karta över de nordiska länderna 1662. Anders
Åkerman. Himmelsglob från 1759. Svenska
fjällkartan 1938. Stockholmspersion 1989.
Berggrundskarta 1984.

OLAUS MAGNUS CARTA MARINA 1572

SVERIGE 260
M. K. DEL C.Z. SLANIA SC. 1991

Förstadagsbrevets illustration. Officerare ritar
en karta. Detalj från en svensk karta över
Finland 1696.

Carta Marina. Gravyravdrag.

Olaus Magnus hade samlat uppgifter om geografin i många år och lyckades ge en förhållandevis god bild av Norden. Det roliga med hans karta är de fantasifulla bilderna av människor och djur i norr och av havsvidunder i väst. Kartan kan ses som en illustration till hans stora verk från 1555 "Historia om de Nordiska Folken". De nyare kartograferna har haft mindre fantasi men mera kunskap.

Man tar gärna fram kartor för orientering eller fantasiutflykters skull. En förutsättning är att de går att avläsa. Kartorna på frimärkena kan knappt tydas, de får betraktas som bilder av kartans idé. Berggrundskartan kan man se som en abstrakt tavla, de övriga ger inte mycket som bilder. Mycket kunnigt arbete har lagts ned, resultatet är en besvikelse. Gravörerna, Czeslaw Slania och den nytillkomne Piotr Naszarkowski, måste ha haft det slitsamt med alla små detaljer. Förlagorna tecknades av Magdalena Korotyńska, Ola Nyberg och Naszarkowski. För typografin svarade Carl Fredrik Hultenheim. Trycket gjordes i stål/offset. Generalstabskartan från 1930-talet är svart, men den blev på frimärket rödaktig, enligt uppgift för att få färgbalans i häftet.

I den tidigare frimärksutgivningen har kartor förekommit, om än mycket sällan.

Landskap har skymtat under flygplan, t ex i utgåvan Postflyg 1972. Sveriges Sjökartakom ut 1944. Bakgrunden till Blodsklippningar från år 1971 är just en detalj från Carta Marina. Det finns en liten bit av en lantmätarens karta i Norrpil 1978 och slutligen är kartor över västra Europa och östra Amerika med i häftet Nya Sverige 1988.

Sällsynta sötvattensfiskar

Miljövärd är alltid aktuell i den svenska frimärksutgivningen. Det började med Europarådets uppmaning till medlemsländerna 1970 att propagera för natur- och miljövärd genom frimärken. Hotet mot djur och växter har kommit i förgrunden, det är lätt att illustrera.

Sedan Ingalill Axelsson gjorde bilden av fjällräven 1983 har hon tecknat en rad frimärken med ämnet miljövärd. Årets inslag i denna serie handlar om sällsynta fiskar i åar och sjöar. Fiskevärden i Sverige har varit inriktad på ekonomiskt värdefulla arter. Så småningom har också andra fiskar kommit i blickfånget. Några av de senare är motiven i den nya utgåvan.

Konstnären tecknade förlagor för sex frimärken, med mal, nissöga, sandkrypare,

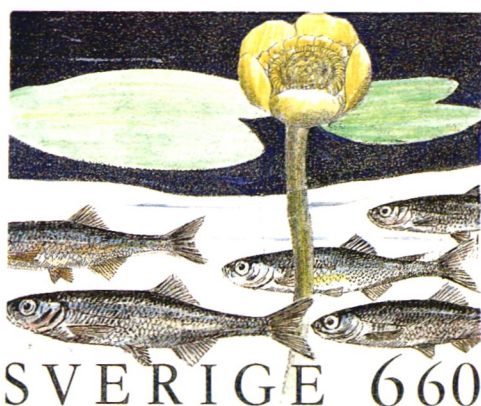
Sällsynta sötvattenfiskar. Mal. Nissöga. Sandkrypare. Grönling. Groplöja.

Förlagorna till sandkrypare och groplöja.

grönling och groplöja. Dessa fiskar har länge varit sällsynta och de flesta känner inte till vare sig namnet eller utseendet. Den märkligaste är malen, därför att den inte bara är sällsynt utan också för att den kan bli så stor. Det är landets största sötvattenfisk; en som fångades 1870 var 3,6 meter lång och vägde 180 kilo. Det största beståndet finns i Emån i Småland. Vid Fiskeristyreliens försöksstation i Älvkarleby har man lyckats få fram nya malar på konstlad väg, en lyckad räddningsaktion. De övriga fyra fiskarna som avbildats på frimärkena är av obetydlig storlek, men man har ansett att de har ett värde som särskilda former av karpfiskarnas familj.

Ingall Axellsson har även denna gång tecknat fina frimärken, där fiskarna så vitt man kan bedöma är väl återgivna. Hon lär ha haft en levande mal i ett akvarium för ögonen några dagar. Malen är störst och har fått det största utrymmet, den sträcker sig över två frimärken. Nissögot och sandkryparen har en dekorativ omgivning, vattnet skildrat med blå, böljande band och sandbotten i brun och rödbrun färg. Fiskarnas svenska och latinska namn och den övriga typografin har en diskret utformning. Lars Sjöoblm har gjort en fin gravyr, en av många med naturmotiv. I trycket skiljer sig färgerna på flera punkter från förlagorna. Frimärkena med malen fick en grön ton i stället för blå. Näckrosen på bilden med groplöjan är på originalet gul med gröna

blad men på frimärket rödaktig med gråa blad.

Drottningarnas slott

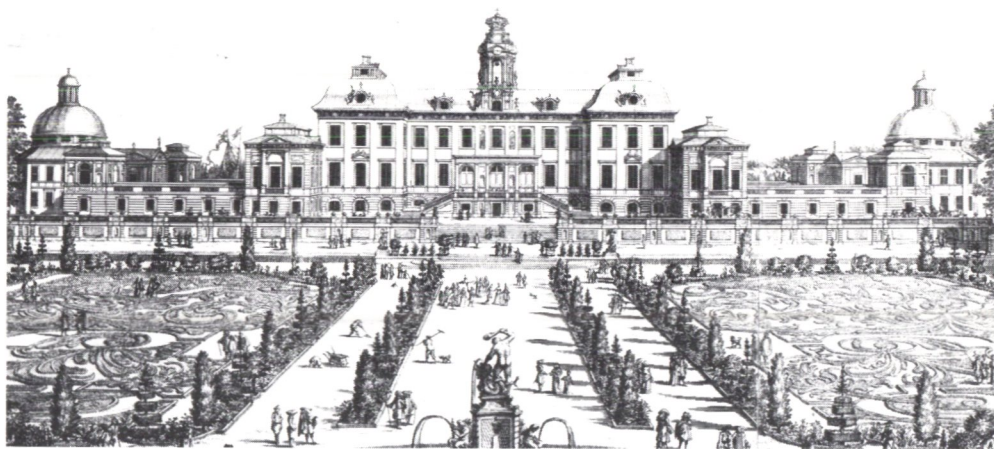
Gustav Vasas son, Johan III, hade kanske ett änkesäte i tankarna när han bebyggde kronoegendomen Torvesund på Lovön med ett slott som han kallade Drottningholm. Katarina Jagellonica var ett decennium äldre än kungen och dog innan slottet blev färdigt. Den nya, unga drottningen Gunilla Bielke flyttade inte dit utan drog sig som änka tillbaka till Bråborg i Östergötland. Den äldre änkedrottningen Katarina Stenbock bodde där inte heller men hon hade inkomst av egendomen. Efter hennes död blev slottet

Förlagan till Drottningholm.

Drottningholm.
Gravyr av Piotr Naszarkowski.

Drottningholm och Strömsholm. Detaljer ur "Svecia antiqua et hodierna", 1690-talet.

Strömsholm. Gravyr av Zlatko Jakus.

utarrenderat till Carl Carlsson Gyllenhielm. Senare bidrog avkastningen av Drottningholm till änkedrottning Maria Eleonoras stat.

Gustav Vasa lät bygga ett befäst hus på en holme i Kolbäcksån nära utloppet i Mälaren. Slottet som senare kom att heta Strömsholm

blev efter kungens död änkesäte för drottning Katarina Stenbock. Stenhuset var troligen ganska likt hennes barndomshem Torpa i Västergötland. Hon bodde på Strömsholm i sextio år. Efter henne överläts slottet till Gustav II Adolfs drottning Maria Eleonora som en del av hennes underhållsområde. Hon bodde där tidvis, utom under hennes "landsflykt" 1640–1648.

Verkliga drottningsslott blev både Drottningholm och Strömsholm under den tid de tillhörde Hedvig Eleonora, Karl X Gustavs änka. Drottningholm brann 1661 och Nicodemus Tessin d ä fick drottningens uppdrag att rita och bygga nytt. Han uppförde på ett par decennier slottets huvudparti med dess sidobyggnader. De sista fem åren av 1700-talet leddes arbetet av sonen med samma namn. Slottet hade då ungefär samma utseende som det nuvarande. Flyglarna var dock lägre och mitt på slottet stod en hög lanternin med en gyllene krona.

Strömsholm hade inte brunnit, men Hedvig Eleonora lät riva det gamla stenhuset och gav Tessin d ä i uppdrag att göra ritningar till ett nytt slott, som stod under tak 1672. Det

är inte mycket förändrat och anses vara vårt lands bäst bevarade karolinska slottsbyggnad.

Den konstnär som tecknade förlagorna, Inga-Karin Eriksson, har utgått från Svecia-verkets bild av Drottningholm. Slottet är där avbildat med de ursprungliga, låga förbindelseflyglarna. De höjdes en våning under Lovisa Ulrikas tid. Lanterninen med kronan var ris-kabelt tung och revs 1686. Fasaderna på frimärksbilden har den nuvarande, gulaktiga färgen. Den var från början rosaröd med grått i listverk och fönsteromfattningar. När det gällde Strömsholm behövde man inte gå tillbaka till Svecian för att få den rätta känslan av barock. Slottet är så litet förändrat att förebilden kan vara ett nutida foto.

Slottsbilderna är tecknade i fasadritningsstil mot neutral botten. Enklast och vackrast är Strömsholm, med tydlig gravyr av Zlatko Jakus. På Drottningholmsmärket är lands-namn och valörsiffror så stora att de något tynger bilden. På förlagan till detta frimärke är alla fönster svarta. Gravyren har gjorts så att fasaden blev jämnstruken, genom att öppningarna tagit åt sig den gula färgen.

I överskriften på Drottningholmsmärket står "Barock 1662–1700". Det är klart att 1662 står för byggets början, men årtalet 1700 är förbryllande. Byggnationen tog inte tvärt slut vid sekelskiftet utan fortsatte, särskilt under Lovisa Ulrika i mitten av 1700-talet. Det kan vara ett misstag, möjligen menas att arkitekterna Tessin hade avslutat sina insatser i bygget år 1700.

Rabattfrimärken 1991 – Skansen 100 år

Frimärksåret 1991 var ett parkernas år, parkerna för nöjes skull. Det började med Kolmårdens djurpark, sedan kom folkparkerna och slutligen Skansen. Denna unika anläggning som är friluftsmuseum, folkpark och djurpark i ett, firade hundraårsjubileum.

Jubileumsfrimärkena, fyra till antalet, ingår i serien av återkommande rabattfrimär-

*Rabattfrimärken 1991 – Skansen.
Seglora kyrka. Håsjö stapeln. Hällestadstapeln. Brudpar i Värendsdräkt.
Svenska flaggan över Stockholm.
Djur på Skansen.*

ken. Det är synd att formatet är så litet. Visserligen trycktes märkena utfallande på tre sidor, men de färgrika bilderna hade gjort sig bra på större yta. Formgivare var Acke Oldenburg, inte att förväxla med den svenskättade amerikanen Claes Oldenburg.

Konstprofessorn Teddy Brunius skriver att Acke Oldenburg har en rörlig stil med klara färger och nämner förebilder som Kandinsky och Endre Nemes. Det kan gälla frimärkena som både har rörelse och starka färger. Två av bilderna är särskilt uttrycksfulla, den med en himmel av den svenska flaggan över en Stockholmssiluett och så den med en krets av djur runt en grön yta. Dekorativa skator flyger över Skansen. Frammärkena trycktes i offset, vart och ett i en dominerande färg.

På den bild som visar Seglora kyrka skymtar Skansens kopia av Håsjö klockstapel. Den var motivet på det frimärke som gavs ut i anledning av femtioårsjubileet 1941. Den gången var bilden tecknad av Torsten Schöenberg och graverad av Sven Ewert. Ännu ett motiv från Skansen har visats på frimärke, ett

*Skansen 50 år 1941.
Håsjöstapeln.
Teckning av Torsten
Schonberg. Gravyr
av Sven Ewert.*

av Europamärkena 1975, med en reproduktion av Eric Hallströms "Nyårsafton på Skansen".

Europa 91 – Rymden

Europamärkena 1991 handlar om rymdforskning. Det blev tredje gången motivet användes på svenska frimärken. Det ligger nära till hands, Sverige ligger långt framme på detta område sedan tillkomsten av rymdstationen ESRANGE 1966.

I häftet Kring Polcirkeln 1970 föreställer ett av märkena en raketuppskjutning vid ESRANGE. Förlagan var ett foto som visar raketerna över stationen. Nästa gång motivet dök upp var 1984, inför uppskjutningen av satelliten Viking, som blev av ett par år senare. Förlagorna för de två frimärkena var teck-

ningar som återgavs i stålgravyr och trycktes i blått respektive grönt.

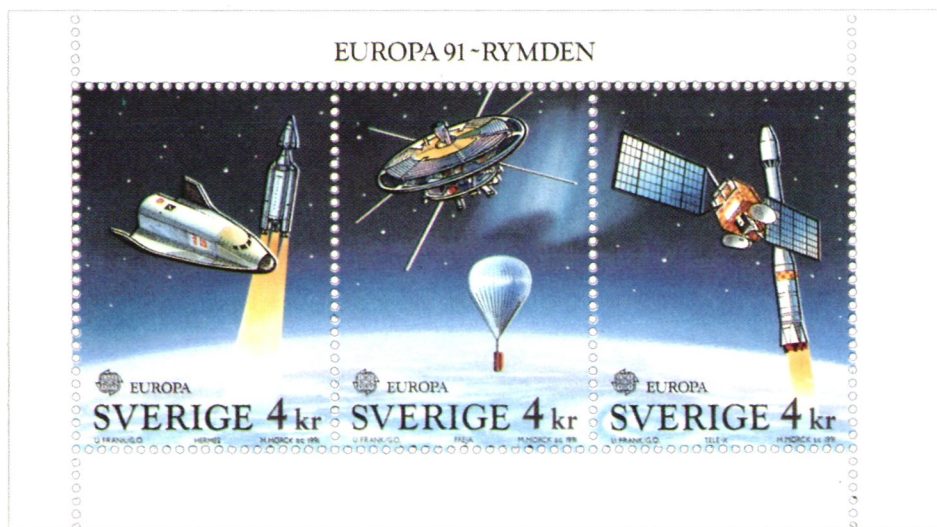
I den senaste versionen är rymden blå. På alla rymdmärkena flamlar norrskenet som ständigt är föremål för forskning vid stationen. Årets utgåva hade formen av ett block, tredelat genom perforering. Över en vidsträckt del av jorden svävar eller flyger ett antal satelliter i precisa bilder av Urban Frank och med gravyr av Martin Mörck. Förslag hade lämnats av Gabor Palotai och Nils Peterson, men de hade inte antagits.

Farkosten Hermes är ett projekt som ännu inte har realiserats. Forskningsraketen Freja sändes upp i oktober 1992, från en rymdstation i Kina. Tele-X fungerar och förmedlar bl a TV-bilder till Sverige.

Frimärken av detta slag är intressanta som tekniska illustrationer, men ger inte så mycket som bildupplevelse.

Norden 91 - Turistmål

Postens Frimärksavdelning började 1970 att trycka och utge häften med turistmotiv. Det första kallades Kring Polcirkeln och innehöll bl a den förut nämnda bilden av ESRANGE.

Europafrimärkena 1991. Norrsken. Rymdfarkosten Hermes. Bäraraketen Ariane. Freja. Kommunikationssatelliten Tele-X. Bäraraketen Ariane 2.

Norden 91 –
Turistmål. Kol-
mårdens djur-
park. Isbjörnar.
Delfiner.

Förlagan till isbjörnarna.

För övrigt var det mera utpräglade turistvyer, med renar och fjäll. Senare häften hette I Sydost, I Dalom, Västkust, Ångermanland, I Roslagens famn, Västergötland och Göta Kanal. Förlagorna var i de flesta fall fotografier av kända turistmål. Ett och annat känt konstverk blev reproducerat i stålgravyr.

Nordenutgåvan 1991 var också turistmärken, denna gång ett gemensamt ämne för de nordiska länderna. Två frimärken togs fram, med motiv från Kolmårdens djurpark. Konst-

och programrådet tvekade om Kolmården var ett representativt svenskt turistmål. De första förslagen var bilder med exotiska djur som visserligen finns i parken men som saknar den svenska anknytningen. Ingalill Axelsson tecknade de godkända förlagorna, en med isbjörnar och en med delfiner, bilder med koppling mellan människa och djur. Det är bilder med olika slag av rörelse, björnarna med styrka under mjuka pälsar, delfinerna och flickan med fart i blänkande precision. Gravörerna gjorde ett gott arbete, Lars Sjöblom med ullighet i björnpälsarna och Piotr Naszarkowski med glans över delfinerna. Trycket i blått-grått respektive rött-grått var lyckat.

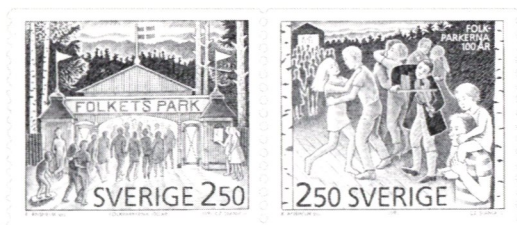
En anledning till att man valde Kolmårdens djurpark var att den firade 25-årsjubileum. Parken är landets största och till ytan störst i Europa.

Folkparkerna 100 år

Man planerade för rabattfrimärken 1991 med temat Från folkparker och revy. Ett förslag framlades, med Ernst Rolf, Karl Gerhard, Alice Babs och en folkparksaffisch. Saken diskuterades inom Konst- och programrådet som menade att temat var mindre lyckat som rabattutgåva. I stället borde folkparkernas jubileum uppmärksammas. Det blev jubileumsfrimärken.

Till det som man förknippar med Sverige och det svenska hör folkparkerna. Den första folkparken startade i Malmö 1891 genom att stadens socialdemokratiska förening arrenderade Möllevångsparken. Syftet var att anordna nöjen, i första hand för arbetarbefolkningen, till lågt pris. Den nya parken på Möllevången blev från 1893 en populär samlingsplats för folk med knappa tillgångar, välbehövlig i den växande staden.

Behovet var mindre på landsbygden. Där fanns logdans och dans på hemsnickrade dansbanor. Så småningom spred sig tanken på folkparker över hela landet. De är friluftsanläggningar, men har på de flesta ställen

*Folkparkerna 100 år
På väg in. Dansen går.
Teckning, Kristina Anshelm.
Gravyr, Czeslaw Slania.*

också lokaler under tak, för tillställningar av olika slag, inte minst teater. Man riktar sig nu till alla samhällskikt.

Motivet på de två jubileumsfrimärkena är en kväll i parken med liv och rörelse. Där syns entrén, flaggprydd och upplyst. Den andra bilden visar den obligatoriska dansbanan, där dansen är i full gång. Båda tavlorna är inramade av svenska träd, björk och tall, och i bakgrunden syns den mörka skogen och över alltsammans den ljusa sommarhimlen. Dansmusiken är inte modern, bara en ensam fiol-spelare. Det nya är ett barn som åker på ett skateboard. Frammärkena trycktes i stålgravyr i skymningsblå färg. Konst- och programrådet tyckte att en kompletterande färg hade varit bra för att ge värme åt miljön. Kanske, kanske inte, de flesta minns nog kvällarna i parken som blå.

Förlagorna tecknades av Kristina Ans-

helm, som gjorde julfrimärkena 1987. Hon är grafiker och textilkonstnärinna, hennes figurer på frimärkena har en grafisk tydlighet och samtidigt en textil mjukhet.

Olympiskt guld I

Posten fäste uppmärksamheten på sommar- och vinterolympiaderna 1992 i god tid, redan i augusti året innan. På fyra frimärken i ett häfte visades bilder av fem svenska kvinnor som vunnit guldmedalj i tidigare olympiska spel. Det var Magda Julin som vann i konst-åkning i Antwerpen 1920 och Toini Gustafsson-Rönnlund som tog två guld i Grenoble 1968. De båda flickorna Agneta Andersson och Anna Olsson vann tvåmanskant 500 meter i Los Angeles 1984. Agneta tog en andra guldmedalj i K 1 500 meter. Ulrika Knappe fick guldmedalj i höga simhopp i München 1972. Toini var med på frimärke

*Olympiskt guld.
Magda Julin. Toini Gustafsson.
Agneta Andersson och
Anna Olsson. Ulrika Knappe.
Teckning, Ólöf Baldursdóttir.
Gravyr, Martin Mörck.*

för andra gången. Första gången var i häftet Vintersport på skidor 1974.

Sex formgivare kom in med förslag. Slutligen återstod två motividéer, av Dan Jonsson och Ólöf Baldursdóttir, konstnär av isländskt ursprung. Efter en del ändringar godkändes Ólöfs förlagor.

Damerna, i utövning av sina idrotter, är väl tecknade, fast kanske utan den riktigt kraftiga rörelsen. Frimärkena är komponerade som affischer i miniformat. Figureerna i starkt rött, blått och grönt mot neutral bakgrund är blickfången. Tydlig är också den kraftiga typografin och de olympiska ringarna, som här är enfärgade. De skulle egentligen ha varit tryckta i guld som medaljerna, men det blev inte av på grund av tekniska hinder. Utgåvan har en del likheter med den som kom ut i anledning av VM i fotboll 1988. Flera frimärken med olympiska mästare är planerade.

Järn bryter bygd

Posten tog ett rejält tag i den svenska järnhanterings historia med häftet Järn bryter bygd. Enstaka bilder med motiv från detta område har förekommit på frimärken. Exempel är Götstålet 1958, med X-ets expressionistiska konverter, en hytta i Engelsberg 1975 och Iggesunds gamla järnverk 1980.

Syftet med utgåvan Järn bryter bygd var att visa hur tillgången på järnmalm och skog skapade Bergslagens kulturlandskap, sett genom konstnärers ögon. Motiven på de sex frimärkena är järngruvor och järnbruk. Koppar och silver hör också till Bergslagens historia men faller under en annan rubrik. Konstnären Ulf Wahlberg som har erfarenhet av frimärksteckning var formgivare och gravyren gjordes av Martin Mörck.

Det första, större frimärket är ett collage av två detaljer från en dekorativ gruvkarta. Den är benämnd "CHARTA över KIHLE och SANBACKA IERN GRUFVOR uti NORBERGS BERGSLAG och SOKN afmätte uti Augusti månad 1796 af Carl D af Uhr". Af

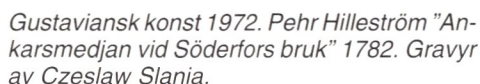

Järn bryter bygd. Spetalsgruvan, Norberg. Vallonsmedja, Forsmarks bruk. Stångjärnssmide. Vällning. Dannemora gruva. Pershyttan, Nora.

Uhr var övermasmästare och blev senare "Direktör för tackjärnsblåsningen och stångjärnssmidet i riket." På bilden sitter avritaren i det fria men, något förvånande, belyst av en man med en fackla. Platsen är ingången till ett gruvhåll, omgivet av buskar och träd. Det ser idylliskt ut i motsats till bildens vänstra sida, med det skövlade landskapet.

Det andra märket i häftet är en bruksbild av det slag som var vanligt under gustaviansk tid och under 1800-talet. Förebilden är en tavla av Joseph Wilhelm Wallander från

Det finns ett liknande frimärke, tryckt 1972 i utgåvan Gustaviansk konst, en reproduktion av en tavla av Pehr Hilleström. Han målade en interiör från ankarsmedjan vid Söderfors bruk år 1782. Bilden är likadan,

De båda följande märkena i häftet är också smedjeinteriorer, den ena föreställande stångjärnssmide vid Svartå bruk i Närke, målad av Ulf Wahlberg. Den andra visar en man syssel-

17

satt med ett arbete som kallas vällning, vid valsverket i Smedjebacken. Det är en akvaint-etsning från 1926 av Bergslagens egen konstnär Johan Ahlbäck, något ändrad av Ulf Wahlberg. Wahlberg har rekonstruerat en hammarsmedja, med vattenhjulet som dekorativ bakgrund.

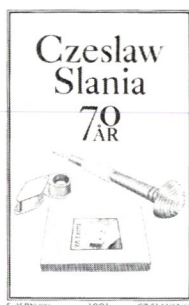
De två frimärken som bildar avslutning av häftet är exteriörer, av Dannemora gruva och av Pershyttan i Nora. Den välbevarade masugnen vid Pershyttan är avbildad i akvarell av Ulf Wahlberg. Gruvan är en av många landskapsskildringar av Elias Martin. Han reste i slutet av 1700-talet i Hilleströms spår från ort till ort för att låta de gustavianska brukspatronerna och godsherrarna få avbildningar av sina egendomar. Han hade under lång tid, i Frankrike men längst i England utvecklat stor skicklighet med sådana motiv. Han och bro-

dern Johan Fredrik planerade vid denna tid ett svenskt topografiskt bildverk, med handkolorerade linjeetsningar. Dannemora gruva är emellertid en akvarell, något beskuren som frimärksförlaga.

Namnet Järn bryter bygd är hämtat ur Erik Gustaf Geijers "Minnen", där han beskriver den värmländska Bergslagen. Olaus Magnus' "Historia om de Nordiska Folken" som nämnts i samband med kartfrimärkena har lämnat förebild för häftesomslagets illustration, en träsnittsvinjett med masugn och vattendrivna hammare. Det är ett vackert häfte, inte minst genom den sammanhållande färgskalan i blått, gult och brunt.

Czeslaw Slania 70 år

Hovgravören i Sverige, Danmark och Monaco Czeslaw Slania hade verkat i mer än tre

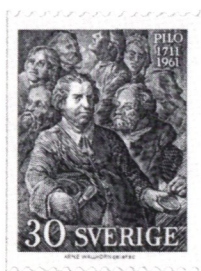

Czeslaw Slania 70 år. Det centrala partiet ur Pilos "Gustav III:s kröning". Två stadier i gravyren av kungens ansikte. Kröningen med porträtt av riksråden Sinclair och Horn, kungen och ärkebiskop Beronius.

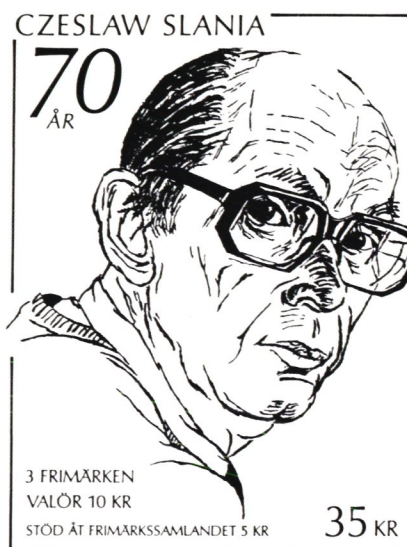
decennier och närmade sig sin 70-årsdag. Det svenska postverkets hyllning blev en frimärks-utgåva, graverad av jubilaren själv. Motivet är en del av Carl Gustaf Pilos stora tavla "Gustav III:s kröning i Stockholms Storkyrka", det centrala partiet och dessutom två studier av kungens ansikte samt en avbildning av gravörens redskap, stickeln och stålplattan. Kröningsbilden är ovanligt stor, det största svenska frimärket någonsin. De övriga bilderna har normal storlek.

När utgåvan planerades var motividéerna tre: Carl Wahlboms "Gustav II Adolfs död vid Lützen", Pilos kröningsstavla samt sex kvinnoporträtt av Anders Zorn, Carl Larsson, Hanna Pauli, Ivan Ivarson och Ernst Josephson. Wahlboms tavla är full av krigsfolk och hästar, men de har gripbara konturer. Porträtt är svårare att fånga med stålgravyens medel. Kröningsbildens form och färg är flytande och oklar, ännu längre bort från gravyrens exakthet. Konst- och programrådet valde det svåraste alternativet, Pilos målning.

Två gånger tidigare har Pilos verk förekommit på frimärken. Första gången var 1961, då man bröt ut hans självporträtt i ett hörn av kröningsstavlan. Gravyren gjordes av Arne Wallhorn och frimärket trycktes i rödbrun respektive blågrön färg. Det var inget fel på gravyren, men kompositionen var rörig, med många figurer och konstnärens porträtt som en liten fläck i den ganska trista färgen. Nästa försök att återge måleri av Pilo gjordes 1973 i utgåvan Gustaviansk konst med porträttet av kronprinsessan Sofia Magdalena. Gravyren av Slania är mästerlig men färgen är

Carl Gustaf Pilo 1961.
Detalj ur krönings-
tavlan. Gravyr av
Arne Wallhorn.

Häftesomslaget.

*Porträtt av Czeslaw Slania, tecknat av
Eva Jern.*

misslyckad. Skillnaden mellan tavlans gröngula ljusdunkel och ståltrycket i tre färger blev för stort.

I Czeslaw Slanias gratulation till sig själv är utsnittet ur kröningsstavlan så stort att det ger spelrum för gravören att återge alla fina detaljer och hela gråskalan. Man avstod lyckligtvis från färgexperiment och tryckte med en färg per frimärke i grågröna och blå nyanser. Utgåvan ger ett samlat uttryck för Slanias stora, internationellt erkända skicklighet. Grafik i denna svåra teknik kan inte göras bättre. Eva Jern gjorde kompositionen och tecknade Czeslaw Slanias porträtt på häftesomslaget.

Rock & Pop

Posten gick i en ny stil in på den moderna popmusikens område, med utgåvan Rock & Pop. Det är främst ungdomens musik och intresset för de nya frimärkena blev stort bland ungdomar. De är vana att se sina idoler avbildade i TV och tidningar. Frimärksbilderna var någonting nytt. Men inte alldeles nytt. ABBA var med på ett hörn i häftet Musik i Sverige 1983, utan att väcka uppseende.

Rock & Pop. Lena Philipsson. Roxette. Jerry Williams. Formgivare: Martin Mörck. Gravyr: Zlatko Jakus.

Märkena i blocket Rock & Pop är tre och föreställer Lena Philipsson, Roxette och Jerry Williams, inramade av en stor publik.

Martin Mörck som är formgivare använde en del av popkonstens medel och gjorde bilder med grälla färger och stjärnor som speglar strålkastarljuset. Där finns också reklamvärldens uttryck i litet format. Publikbilden består av två delar, ena hälften är spegelvänd så att allas blickar förefaller vara vända mot mitten. Fackverksmotivet är en tänkt scenkonstruktion.

Utgåvan passade bra i årets frimärksprogram, där folkparkerna fanns med, de scener där pop- och rockartisterna har sina flesta framträdanden. Bland kända filateliskribenter var meningarna delade. En tyckte att det inte var fel att ungdomarna fick se sina idoler på frimärken, en annan var chockad och trodde inte att märkena skulle ge flera ungdomssamlare.

Nobelpristagare – Fred

Årets Nobelfrimärken visade porträtt av fyra fredspristagare. Henri Dunant, Albert Schweitzer, Alva Myrdal och Andrej Sacharov. Skissförslag lämnades av Ewert Karlsson,

signaturen EWK, och Gunnar Brusewitz. De antogs inte och uppdraget gick till Ingall Axelsson. Hon komponerade frimärkena med en liknande form som på 1990 års upplaga i denna serie. De beskurna porträtten fyller ytan, med stor tydlighet. Fina gravyrer och tryck i klara färger bidrar till det goda intrycket av häftet.

Henri Dunant är den förste, en av de två som delade fredspriset redan första gången 1901. Han har varit med på frimärke tidigare. Det var 1959 då han hyllades som initiativtagare till Röda Korset. Nu framstår han som en patriark med stort vitt skägg. I bakgrunden ses ett fältsjukhus, syftande på en sida av hans livsverk, förbättrad sjukvård under krig. En sjukvård som inte borde behövas om man slutade att kriga.

Vid Albert Schweitzers porträtt för en siluett tanken på hans missionssjukhus i Lambarene i Franska Ekvatorialafrika. Det var där han verkade som missionär och läkare när han inte reste jorden runt med budskap om fred och samförstånd mellan länderna. Han framträdde också som en framstående tolkare av Bachs musik.

Alva Myrdal gjorde sin stora insats för fred

*Nobelpristagare – Fred.
Henri Dunant. Fredspris 1901 tillsammans
med Frédéric Passy. Albert Schweitzer.
Fredspris 1953. Alva Myrdal. Fredspris 1982.
Andrej Sacharov. Fredspris 1975. Gravyrer av
Lars Sjöblom, Czeslaw Slania, Piotr Naszar-
kowski och Martin Mörck.*

som nedrustningsförhandlare i Genève. På frimärket är hennes bakgrund Nationernas Förbunds byggnad som senare övertogs av FN. Det är ett levande porträtt, tecknat efter ett foto av Clas-Göran Carlsson.

Andrej Sacharovs bild flankeras av en del av muren vid Kreml. Det var länge oöverstiglga

murar mellan honom och makten i Sovjetunionen.

Man övergick 1982 från att fira Nobelprisens 60-årsjubileum till nya kombinationer av bilder, ofta grupper av pristagare i de särskilda områdena fysik, kemi etc. Antalet Nobelfrimärken som utgivits under åren närmar sig nu etthundra. De verkar ännu vara populära bland samlare.

Julpost 1991 – barnens jul

Det fanns en anknytning till julfrimärkena 1991. En utställning om barnböcker skulle inträffa under helgerna på Millesgården. Anledningen var att barnböckerna firade 400-årsjubileum i Sverige. En översättning av en tysk bok som direkt vände sig till barn och ungdom hade tryckts och utkommit 1591.

Motiven på de fyra frimärkena är illustrationer ur barnböcker av Kaj Beckman, Elsa Beskow, Sven Nordqvist samt Inger och Lasse Sandberg. Bilderna har av formgivaren Eva Jern lagts in i ett vinterlandskap med stora

*Julpost 91.
Måns och Mari firar Lucia (Kaj Beckman).
Petters och Lottas Jul (Elsa Beskow).
Katten Findus (Sven Nordqvist).
Lilla Anna på julaftons morgon (Lasse Sandberg).*

snöflingor, något som delade meningarna inom Konst- och programrådet. Det blev trevliga julfrimärken i snyggt offsettryck.

Under 1991 utgavs 51 nya frimärken, mot 67 året innan. Posten Framärken hade beaktat

kritik från filatelisternas sida. Det hade blivit dyrt att köpa alla utgåvorna.

De flesta frimärkena trycktes i stålgravyr, några få i offset, alla av frimärkstryckeriet i Kista.